

Küresel Helal Yaşam Perspektifinden *Müzekki'n-Nüfûs (Nefislerin Terbiyesi)* Kitap Kritiği

Kemal Yavuz ATAMAN¹

¹ Sosyal Siyaset Doktoru, Müstakil Akademisyen

Öz

Bu makalede, Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinden (ö. 561/1166) sonra Kâdiriye tarikatının ikinci pîri, Eşrefiyye kolunun kurucusu büyük mutasavvıf, âlim, ârif, kâmil müşid Eşrefoğlu Rûmî Hazretlerinin (ö. 874/1470) *Müzekki'n-Nüfûs* isimli eserinde yer alan “helal yaşam” anlayışı ve ölçüleri üzerinde durulacaktır. Herkesin anlayabileceği bir şekilde Türkçe yazılan mensur eser; dinî ve tasavvufî özellikleri ile tasavvufun Anadolu’da yayılmasında, Türk tasavvuf ve düşünce tarihinde önemli bir yere sahiptir. Eşrefoğlu Rûmî bu eserini Osmanlı Devleti’nin gelişmiş olduğu bir dönemde kaleme almıştır. Bu açıdan kitabı yazma amacı çok dikkat çekici, ibretamizdir.

Söz konusu kitabın muhtevası, müellifin devlet ile toplum yapısında müşahede ettiği bozulma ve yozlaşmalara karşı şekillenmiştir. O, halkı hayra, iyiliğe, kâmil insan olmaya sevk etmeye çalışmıştır. Müellif nefislerin terbiyesi, insanın eğitimi, güzel ahlakın kazanılması, yaratılış ile varoluşun hikmetine uygun düşünme ve yaşama tarzı üzerinde durmuştur. Esere göre bu istikamet, “helal düşünme, helal yaşama, haramlardan uzak durma ve günahlardan kaçınma” olarak ifade edilebilir. İnsan, hayat felsefesi olarak helal anlayışı benimserse kalbin ve diğer azaların helal dairesinde kalması, kişinin kâmil mümin olması mümkündür.

Müellif maruf, meşhur, muteber, mutemet, müstakim ve muvahhit büyük bir sûfidir. İslam ve Osmanlı coğrafyasında en yaygın ve en etkin tarikatlardan sayılan Kâdiriye’nin öncü simasıdır. Esere göre, Kur’ân’a ve Sünnet’e uygun, Allah (c.c.)’ın rızasını kazanacak bir hayatın en temel ve en bariz kaidesi “helal ve haram çizgisinin hakikatini” idrak etmektir. Bu telakki aynı zamanda, tasavvufî bir anlayış içerisinde, her kesimin anlayabileceği sade ve samimi bir dille yazılmıştır. Eser, insanın “kul” olarak niyetinden hareketlerine hayatının her tarafını kapsayan, yol haritası gösteren bir sistematiğe sahiptir. Kitap 109 (yüz dokuz) bölümden oluşmaktadır. Kitapta “helal” kelimesi 59 (elli dokuz), “haram” kelimesi ise 130 (yüz otuz) yerde geçmektedir. Esere göre, helal yaşam, öncelikle haramdan, yanlış, kötü, çirkin, olan şeylerden ve günahlardan kaçınmakla, zikir ve ibadetler ile mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Müzekki'n-Nüfûs, Helal, Haram, Nefis, Eğitim

¹ Sorumlu Yazar/Corresponding Author: kemal.ataman59@gmail.com

Gönderilme/Recieved: 31 May 2024

Kabul/Accepted: 24 June 2024

Yayınlanma/Published: 30 June 2024

A Review of the Book *Müzekki'n-Nüfûs* (Purification of the Souls) from the Perspective of Global Halal Living

Abstract

This article focuses on the concept and criteria of "halal living" as presented in the work *Müzekki'n-Nüfûs* by the great *sûfi*, scholar, and perfect guide Eşrefoğlu Rumi (d. 1470), who was the second spiritual leader of the *Qadiriyya* order after Abd al-Qadir al-Gilani (d. 1166) and the founder of the Eşrefiyye branch. Written in Turkish, this religious, *sûfi*, and prose work, composed in a language understandable to everyone, holds significant importance in the spread of Sufism in Anatolia and the history of Turkish *sûfi* thought. Eşrefoğlu Rumi's (d. 1470) work was written during a period when the Ottoman Empire was flourishing. From this perspective, the purpose of writing the book is very striking and exemplary.

The content of the book is shaped in response to the corruption and degeneration observed by the author in the state and social structures. He endeavoured to guide people towards goodness, virtue, and becoming perfect human beings. The author emphasised the purification of the soul, human education, acquiring good morals, and living and thinking in accordance with the wisdom of creation and existence. According to the work, this direction can be expressed as "thinking halal, living halal, avoiding haram, and abstaining from sins." If a person adopts the concept of *halal* as a life philosophy, it is possible for the heart and other organs to remain within the *halal* circle, making the person a perfect believer.

The author is a well-known, reputable, reliable, upright, and monotheistic great *sûfi*. He is a prominent figure in the *Qadiriyya* order, one of the most widespread and influential orders in the Islamic and Ottoman geography. According to the work, the most fundamental and obvious rule of a life that will gain the approval of Allah (c.c.) in accordance with the *Qur'an* and the *Sunnah* is to comprehend the "*halal/haram* line and truth." This understanding is written in a simple and sincere language that everyone can understand within a *sûfi* perspective. The work has a systematic approach that covers every aspect of human life, from intentions to actions, showing a roadmap. The book consists of 378 pages and 109 chapters. In the book, the word "halal" is mentioned 59 times, and the word "haram" is mentioned 130 times. According to the work, *halal* living is possible primarily by avoiding *haram*, wrong, bad, and ugly things, and sins, through remembrance (*dhikr*) and worship.

Keywords: Sufism, *Halal*, *Haram*, *Nafs* (soul), Education

1. Giriş

Eşrefoğlu Rûmî Hazretlerinin (ö. 874/1470) babasının adı Ahmed Eşref'tir. Asıl adı Abdullah olan müellifin künyesi kaynaklarda Abdullah Rûmî b. Seyyid Ahmed Eşref b. Seyyid Muhammed Süyûtî (*Mısri*) şeklinde geçmektedir. İbnü'l-Eşref, Eşrefzâde, Eşref-i Rûmî, Abdullah İznikî ve Abdullah-ı Rûmî adlarıyla da tanınmıştır. Aslen Mekkeli olduğu ve Hz. Peygamber (s.a.v.) soyundan geldiği rivayet edilen müellif, âlim ve şeyhlerin yetiştiği bir ailenin evladıdır. Ailesi, Mısır'dan Suriye'de bulunan Hama kasabasına, sonra Anadolu'ya göç edip, önce Manisa'ya, bilahare İznik'e yerleşmiştir. Eşrefoğlu Rûmî'nin çocukluk, gençlik yılları İznik'te ailesinin *tâlim* ve terbiyesi altında geçmiştir. Akabinde Bursa'ya giderek Çelebi Sultan Mehmed Medresesi'nde tahsile başlar. Bursa'da gördüğü bir rüya üzerine *batınî* ilimlerle hemhal olmak üzere Emir Sultan'a (ö.833/1429) müracaat eder. Emir Sultan, tasavvuf yolunda ilerlemesi için Ankara'da bulunan Hacı Bayrâm-ı Velî'ye (ö. 833/1430) gönderir. Hacı Bayrâm-ı Velî, Eşrefoğlu'nda gördüğü istidat üzerine dergâha kabul eder. Eşrefoğlu on bir yıl kadar mücadele ve riyazet ile hizmette bulunur. Hacı Bayrâm-ı Velî'ye damat olur, İznik'e döner ve Bayramiyye tarikatını temsil eder (Pekolcay & Uçman, 1995).

Eşrefoğlu Rûmî'nin tasavvuf yolunda *seyr ü sülûkü* devam eder. Üstadı ve kayınpederi olan Hacı Bayrâm-ı Velî tarafından Şam'a gönderilir. Abdülkâdir Geylânî'nin beşinci göbekten torunu olan Sa' deddin Hamevî'ye intisap eder. Üç kez art arda halvete alınır, toplam yüzirmi gün halvette kalır. Daha sonra büyük bir *mürşid-i kâmil* ve veli kul olur (Coşan, 2024). İznik'e dönen Eşrefoğlu, uzlet halini tercih ederek kurduğu dergâhta irşada başlar. Kâdiriyye tarikatının Osmanlı topraklarındaki ilk dergâhını kurar (Kara, 1995).

Fâtih Sultan Mehmed (1444-1446, 1451-1481) ile bir vesile irtibatları olur ve ısrarla saraya davet edilir. Saraydan İznik'e döndükten sonra Fâtih, tebdil-i kıyafetle ziyaretine gelir, dervişliğe ve dergâha kabulünü arz eder. Eşrefoğlu uzun nasihatler ederek Fâtih'i İstanbul'a görevinin başına gönderir. Fâtih Sultan Mehmed'in Sadrazamı Mahmud Paşa'nın da Eşrefoğlu'nun müritleri arasında bulunduğu rivayet edilir. Eşrefoğlu Rûmî 874'te (1469-70) muhtemelen 100 yaşlarında İznik'te vefat eder. Camiye çevrilmiş olan dergâhının hazîresine defnedilir. Türbedeki kitâbesinde "Eşrefzâde azm-i cinân eyledi", diye tarih düşülmüştür. Edebi şahsiyeti tasavvufla şekillenmiştir. Şiirlerinde Yunus Emre çizgisi olmakla beraber, eserlerinde kendine has bir üslubu vardır. Onun bir çok şiiri ilahi olarak bestelenmiştir. *Müzekki'n Nüfûs*'un yanında *Dîvan ve Tarikatnâme* isimli eserleri de vardır. Eşrefoğlu Rûmî'nin tasavvufî irşadı, duruşu ve şiirleri toplumda her zaman büyük bir alaka görmüştür. Osmanlı ve Anadolu coğrafyasının önde gelen mutasavvıflarından Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (ö. 672/1273), Hacı Bayrâm Velî, Aziz Mahmud Hüdâyî (ö. 1038/1628), İbrâhim Hakkı Erzurûmî (ö. 1194/1780), Şemseddin-i Sivâsî (ö. 1006/1597) ve Abdülahad Nûrî (ö. 1061/1651) ile birlikte toplumun baştağı olmuştur (Coşan, 2023).

Eşrefoğlu Rûmî *Müzekki'n Nüfûs* kitabının başlangıcında halkı doğru yola sevk üzere kitabını Türkçe olarak yazdığını ifade eder. Türkistan, Maverâünnehir coğrafyasından Anadolu'ya gelen Türkler'in tasavvufî ahlaki benimsemesinde Eşrefoğlu Rûmî'nin bu eseri asırlar boyunca oldukça etkili olmuştur. Kitap, Osmanlı toplumunda halka yönelik en önemli dinî kaynaklardan birisidir (Çıtırık, 2019).

Müzekki'n Nüfûs'un mukaddimesinde eserin yazılış amacı hakkında oldukça düşündürücü ifadeler yer almaktadır. Müellif, yaşadığı devirde münafıkların çoğalmasına, *meşâyih* ve *meşâyihin* sözüne itibar edilmemesine, beylerin zalim, kadıların rüşvetçi ve müderrislerin fasık olmasına, vaizlerin dünya için vaaz edip para biriktirmesine dikkat çekerek bu kitabı yazdığını belirtir (s. 63). Kitap sadece tasavvuf ehlinin el kitabı değil, insanların helal yaşamı tercih etmeleri ve haramdan kaçınmalarına yönelik "helal yaşam tarzını tavsiye, telkin ve teşvik eden bir kılavuz"dur.

Nefsin mertebeleri, dünya ve ahiret hayatı, cennet, cehennem, kıyamet, günahlar ile faziletlerin anlatıldığı eserde, *âyetlere*, *hadîs-i şeriflere*, sahabe-i *kirâm* ve *sûfilere* ait sözlere, hallere, kıssalara yer verilmektedir (Coşan, 2008). Bu misallerle kitap akıcı, çekici, etkileyici, sürükleyici, uyarıcı ve eğitici bir üslubu taşımaktadır. Eser, müellifin tasavvufî şahsiyeti, mükemmel mahareti, yazılardaki sade letafeti ve tatlı ahengi ile müstesna bir yere sahiptir. Arı duru ve anlaşılır bir Türkçe ile kaleme alınan eserde, şahsiyet eğitimi, nefis terbiyesi etraflıca ele alınmıştır.

Eser, bir yönüyle İslam ahlak kitabı, diğer yönüyle "helal düşünce ve helal yaşam rehberi" mahiyetindedir. Eser, onbeşinci yüzyıldan beri âşıkların, *âriflerin*, halkın irfanını beslemiş toplumun ahlak temellerini güçlendirmiştir. İrfan ve iman ilkelerini saf, samimi bir tarzda, ilgi çekici kıssalarla anlatan eser, günümüz insanına da hitap etmektedir. Eserini, "Bütün hayırların başı Allah'tan korkmak ve bütün şerhlerin başı korkusuz olmaktır" şeklinde özetlediği anlayıştan hareketle kaleme alan müellif, eşref-i *mahlûkât* olarak yaratılan insanın eğitimi üzerinde durmaktadır. Dünya ve ahiret hayatını mamur edecek "helal yaşam anlayışı" kitabın bariz özelliğidir. Bu eğitimin temeli ise "helal niyet, düşünme, tercih, idrak, bakış, davranış, istikrar, hayat tarzı"dır. "Helal Yaşam"ın dengesi "haramdan uzak durmak ve kaçınmak, ona yaklaşmamak onu düşünmemek ve haramı tercih etmemek"tir. Müellife göre, yaratılış olarak her türlü kötülüğü yapmaya müsait olan insan çalışıp çabalayıp gayret gösterdiği takdirde, nefisini kötülüklerden arındırabilir, haramlardan uzak durabilir, akl-ı selim sayesinde kâmil insan derecesine yükselebilir. Eşrefoğlu'na göre, ruhun gıdası zikir ve ibadetler, nefsin gıdası ise arzu ve isteklerdir (Baz, 2019).

Müellifin eserinde yer alan "helal ve haram" anlayışına göre, kişi evvela dünya mallarına tamah etmemelidir. Zira, dünya hem fanidir, hem de dünyada yapılanların, amellerin kazanılanların ahirette hesabı vardır. Esere göre, helal yaşam tarzının belirleyici ve uyarıcı unsuru "ahiret" inancıdır. Zira ahiret ebedî hayattır ve dünyada kazanılmaktadır. Ahiret, aynı zamanda dünya hayatının hesabının verildiği yerdir. Bu iki nokta helal yaşam düşüncesinin esasıdır. İnsan arzularını kontrol altında tutmalı, daima ahireti hatırlamalı ve ebedî hayatı tercih etmelidir. Bunun için *Kur'ân-ı Kerîm*'de, hadislerde ve *menâkıblarda* zikredilen kıssaları, olayları, yaşanmışlıkları bilmelidir. Helal ve haram ayrımı yapmadan mal toplayanların, para sahibi olanların ahiretteki vahim hallerini aktaran müellif, Lokman Hekim'in, oğluna vasiyetini de hatırlatmaktadır: "Aman oğul! Dünyayı ver, ahireti satın al. Sakın, ahireti dünyaya verenlerden olma." (s. 51).

Müellife göre, insanın helal yaşam tarzı için dikkat etmesi gereken şeylerin başında “helal zihniyet” ve “helal lokma” gelmektedir. Eşrefoğlu, az yemek, az konuşmak ve az uyumak üzerinde çok durmaktadır (Pekdoğru, 2020). Zira şehvetleri kesmek ve nefsi zayıf tutmak için az yemek, az mal ve para ile iktifa etmek, kanaatkar olmak ve çoktan sakınmak gerekmektedir. Haramdan korunmanın ilk kuralı ise, ihtiyaçları zaruret miktarında tutmak ile mal ve eşyanın fazlasından uzak durmaktır. Resûlullah Efendimiz Hazretleri (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Salih insanlar için helalden kazanılmış mal ne iyidir.”¹ Müellif bu *hadîs-i şerîfi*, “Ne güzel maldır o mal ki, sahibi *salih* kişidir” diye yorumlamakta ve “Mal, tek başına hayırlı değildir, ancak, hayra sarf edilen mal hayırlıdır” şeklinde değerlendirmektedir (s. 57).

Müellife göre helal yaşam için sadece haramdan değil, şüpheli her düşünce, hareket, mal ve davranıştan kaçınmak gerekir. İnsanların yeme, içme ve diğer şehvi ihtiyaçlarında helal olanı tercih etmelerini, haramlara yaklaşmamalarını *Kur’ân-ı Kerîm*’e dayanarak misal vermektedir: “Siz, Allah’u Teâlâ’ya karşı haddi aştiniz. Çünkü, helali bırakıp harama yöneldiniz. Hak Teâlâ’nın hikmeti ve halk ettiği insan neslinin yolunu kestiniz, (insan tohumunu ziyan ettiniz.) Meclislerinizde her çeşit kötülüğü yaptınız.” *Ankebut Suresi*: 29 (s. 131).

Kişi ihtiyacını hacet vaktinde Allah’tan (c.c.) talep etmelidir. Hak Teâlâ’nın kula verdiği helal rızık olur. Müellife göre, az yemek helal yemektir. İbadetin özü de, helal yemektir. *Mü’min Sûresi* 51. Âyet’te “Pak ile helal olan şeyleri yiyin ve salih ameller işleyin.” buyrulmuştur. Resûl-i Ekrem Hazretleri (s.a.v.) buyurmuşlardır ki, “İbadet on kısımdır. Dokuzu helal yemektir.”² (s.193). Çok yemek el, dil, kulaklar ve diğer uzuvları harama sevk eder. Çok yemek yendiğinde gönül kararır, ibadet ve *taat* zevk vermez, hale gelir. Çok yemekle şehvet galip gelir. Böyle bir durumda insanın dili konuşmak, eli vurmak, ayakları bir takım *fisk* meclislerine gitmek, kulakları nefse hoş gelen şeyleri duymak, gözü güzellere ve haramlara bakmak, nefsi de şehvani isteklere yönelmek ister (s. 193).

İnsan haramdan uzak kalırsa, helal yaşamı sürdürebilir. Bir taraftan helal, diğer taraftan haram ile yaşamak mümkün ve makbul değildir. Az yemekle dil, el, göz ve kulak haramdan uzak kaldığı gibi uzuvlar helale bile meyletmez hale gelir. Zira kuvvetler azalır, şehvetler kesilir (s. 194). Anlaşıyor ki, müsbet, olumlu ve pozitif davranışı sağlamak, menfi, olumsuz ve negatif davranışı terk ederek veya ona yaklaşmayarak mümkündür.

Müellifin eserinde “helal” kelimesi 59 (elli dokuz) kere yer alırken, “haram” kelimesi tam 130 (yüz otuz) kere zikredilmiştir. Bu tercih ve kıyas, yukarıda bahsedilen tespit ve düşünceyi teyit etmektedir. İnsan boş ve faydasız sözlerden kaçınmalıdır. Zira, nefeslerinden dolayı kişi hesap verecektir. Peygamberimiz (s.a.v.) bir *Sahabiye* “ ... Diline sahip ol, ağzına gelen her şeyi söyleme, konuştuğun zaman da sözün hayır olsun.”³ demiştir. İnsanları güldürmek, insanlarla eğlenmek, onlarla alay etmek, haklarında gıybet etmek dilin afetlerindedir ve haramdır (s. 218-219). *Kur’ân-ı Kerîm*’de şöyle buyurulmuştur: “Onların fısıldanmalarının çoğunda hayır yoktur. Meğerki, sadaka vermeyi, bir iyilik etmeyi veya insanlar arasını ıslah etmeyi emredenlerden olsun.” *Nisâ sûresi*, 114. Ayette müellif dilin işlediği hatalardan gıybeti; küfür, nifak, günah ve mubah olarak dörde ayırmıştır. İnsanın ağız yemek ve konuşmak açısından en önemli uzvudur. Helal yemek, az yemek, doğru söz söylemek ve az konuşmak ile şehvetleri kontrol etmek, haramlardan uzak durmak gerekir. Bunun için insanın ağız son derece önemlidir (s. 221). Ahirette uzuvlar konuşacak, el, dil, ayak, kulak ve diğer azalar sorulara cevap verecektir. Peygamber Efendimiz Hazretleri (s.a.v.) buyurmuştur: “Susan kişi, Allah Teâlâ’yı bilmemekten kurtulur.”⁴ Muhyiddin-i Arabi buyurur ki, “Susan kişi *mârifetullah’a* (Allah’ı bilmeye ve tanımaya) vâris olur.” Bâyezîd-i Bestâmî (ö. 234/848 [?]) buyurmuştur: “İbadet on kısımdır. Dokuzu susmak ve diline sahip olmaktır.”(s. 222). Helal yaşam için, kişinin üzerinde “kul hakkı” olmaması lazımdır. Kullarla helalleşmek gerekir. Helal yaşamın bir ölçüsü de helalin

¹ “Sâlih kişi için sâlih (helâl) mal ne güzeldir” (*Müsned*, IV, 197, 202) hadisi eserde yukarıdaki şekilde geçmektedir.

² “İbadet 10 kısımdır; 9u helâl rızık talep etmek, 1i ise diğer amellerdir.” (Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, III, 107/4062) hadisi eserde yukarıdaki şekilde geçmektedir.

³ “Allah’a ve ahiret gününe inanan kişi misafirine ikramda bulunsun. Allah’a ve ahiret gününe inanan kişi mutlaka hayır söyleyin veya sussun.” (Buhârî, Edeb: 27; Muslim, İman: 17) hadisi eserde yukarıdaki şekilde geçmektedir.

⁴ “Susan kurtulur.” (Tirmizî, Kıyamet, 50/2501; Darimi, Rikak, 5) “Kim gereksiz ve günah kazandıran sözlerden dilini korursa her türlü sıkıntıdan ve günahattan kurtulur.” (Dârimî, Rikak: 17) hadisi eserde yukarıdaki şekilde geçmektedir.

fazlasından kaçınmaktır (s. 312). Müellif daima insan hayatının ahirete yönelik olduğuna işaret etmiştir. Bu nedenle eserde, herkesin her an ve her şekilde, iç içe olduğu helal veya haram yaşamın saikleri olan uzuvların disipline edilmesine dikkat çekilmiş, çarpıcı örneklerle hakikatler dile getirilmiş ve doğru yol gösterilmiştir.

2. Sonuç

Müzekki'n Nüfûs isimli eserde kulluk sanatı, kâmil bir *mürşid* tarafından sıcak ve samimi bir dille anlatılmıştır. Eser, yazıldığı zamandan itibaren asırlardır etkisi devam eden bir kaynak, bir kılavuz ve bir hazinedir. Kulluk şuuruyla, *mârifetullah* bilgisiyile, *Kur'an* ve *Sünnet* nuruyla, Peygamberler, *sahabe* ve *ulema-i kiram* ile meşhur *süfi* kıssalarıyla, *ehlullah* ve *evliyaullahın* nasihatlarıyla tezyin edilen eser, çağımızın insanı için de kıymetli bir rehberdir. İnsanın dünya ve ahiret serüveni, “helal ve haram ölçüleri”, “helal düşünme ile helal yaşam” tarzı, sebep ve sonuçlarıyla etkili bir şekilde ifade edilmiştir. Bu özellikleri, küreselleşme sürecinde buhranlara ve krizlere maruz kalan insanlık alemi için eseri daha kıymetli hale getirmektedir. Zira, küreselleşme insanları tüketim, hırs, haz, hız ve kontrolsüz bir hayata, helal çizginin dışına sevk etmektedir. Nefsi arzuları, zevkleri ve şehvetleri cazip kılmaktadır.

Eser, “her şey zıddıyla kaimdir” fehvasınca “helal zihniyeti zıddıyla ikame” etmektedir. Helalin zıddı olan haram eğilimler, tercihler ve sonuçlar uyarıcı bir dille anlatılmaktadır. “Helal” yaşamın önemi, dünya ve ahiret hakikati ile işaret edilmektedir. “*Haram*”lardan kaçınarak, kalbin ve uzuvların korunacağı belirtilmektedir. Helal yaşamın varoluş ve yaratılışın sebeplerine, hikmetine uygun şekilde *inşaa* edilmesiyle, insan-ı kâmil olunabileceği ifade edilmektedir.

Müzekki'n Nüfûs kitabı “helal düşünme ve yaşam tarzı”nı tasavvufî anlayış ve bakışla ortaya koyduğu için önemlidir. Eserde, insanın maddi ve manevi huzuru, dünya ve ahiret saadeti bakımından “helal ve haram çizgisi”nin öncelikli bir yaşam felsefesi olması gerektiği çokça dile getirilmektedir. Küreselleşme sürecinde insanlık birçok sahada gelişmelere ve ilerlemelere şahit olmaktadır. Bununla beraber, tarihin en büyük insanî, toplumsal bunalımları, çıkmazları ve sorunları yaşanmaktadır. İnsanlığın huzur, sükun ve tevhit içinde varlığını sürdürmesi ve geleceği için “helal yaşam tarzı”nın tasavvufun incelikleriyle yazıldığı *Müzekki'n Nüfûs*, zamanımız insanı için çok faydalı bir eser ve canlı bir rehberdir.

Kaynakça

- Baz, İ. (2019). *Eşrefoğlu Rûmî'nin Müzekki'n-Nüfûs İsimli Eserinde Nefs-i Emmâre'nin Özellikleri ve Islahı*, Hacı Bayram-ı Veli: IV. Uluslararası Hacı Bayram-ı Sempozyumu, 121-135.
- Coşan, M. E. [Tur-u Sinâ'da Mûsâ As'a Kitap Verilmesi. \(serverkursu.com\)](http://www.serverkursu.com). Erişim: 25.05.2024 : 12.00.
- Coşan, M. E. (2023). *Tarihi Ve Tasavvufî Şahsiyetler*, İstanbul, Server Yayınları.
- Coşan, M.E. (2008). *İdeal Yol- Başmakaleler-4* , İstanbul, Server Yayınları.
- Çıtırık, A. N. (2019). *Osmanlı Döneminde Halkın Din Anlayışının Oluşmasını Etkileyen Kaynaklar*. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD), 19(2), 861-883. <https://doi.org/10.30627/cuilah.631169>
- Demirdaş, Ö. (2019). Eşrefoğlu Rûmî'nin “Müzekki'n-Nüfûs” İsimli Eseri Bağlamında Tevekkül Anlayışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* , 8/8, 1437-1453.
- Eşrefoğlu Rûmî, (2016). *Müzekki'n-Nüfûs*, Hazırlayan: Nihat Dağla, Transkripsiyon: Yrd. Doç. Dr. Abdullah Bağdemir, e-kitap , Sufi Yayınları.
- Kara, M. (1995). “Eşrefiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 11, 478-479.
- Pekdoğru, Y. (2020). Müzekki'n-Nüfûs Bağlamında Eşrefoğlu Rûmî'ye Göre Marifet, *AKADEMİAR Akademik İslam Araştırmaları Dergisi*, 8, 131-146. <https://doi.org/10.46231/akademiar.732085>
- Pekolcay, A. N. & Uçman, A. (1995). “Eşrefoğlu Rûmî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 11, 480-482,
- Uçman, A. (2006). “Müzekki'n Nüfûs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 36, 245-246.